

Παναγιώτης Παπακωνσταντίνου

Εγκόλπιο και πρακτικές

Θα ήθελα να πάρω το λόγο στο τέλος αυτής της κουραστικής ημέρας, αντιλαμβανόμενος τον κόπο όλων σας, για να μοιραστώ μαζί σας το αίσθημα ευχαρίστησης που νιώθω, διαπιστώνοντας ότι «οι παλιοί» είναι πραγματικά καλοί, αλλά και «οι νέοι» που ήρθαν είναι επίσης καλοί!

Έχουμε ένα Πρόγραμμα του οποίου η υπόσταση είναι και υλική και συμβολική. Είμαστε όλοι μαζί και προπάντων, είστε εσείς με την ψυχή σας, τις ευαισθησίες σας, την αγάπη για το φυσικό αντικείμενο του έργου, το οξυμένο σας κριτήριο, την κριτική διάθεση, τη σφυρηλατημένη με τις θεωρητικές μας παραδοχές αντίληψη, τον παλμό σας, τη συγκίνηση που ξαναβρεθήκαμε στην ίδια κοίτη, στην ίδια αγωνιώδη και αγωνιστική πορεία επίτευξης στόχων με μια λέξη, με το πάθος που μας φέρνει όλους εδώ ψυχή τε και σώματι, για να συνεχίσουμε. Αυτό είναι το εγκόλπιο του Προγράμματος, το οποίο όλοι εμείς μαζί σφυρηλατήσαμε τα προηγούμενα χρόνια και το οφείλουμε σε μεγάλο βαθμό σε αυτόν που έστησε το Πρόγραμμα, τον κ^ο Γκότοβο.

Από δω και πέρα έχουμε να συνεχίσουμε αυτό το έργο και –επειδή πολλοί μου το ζήτησαν– θα ήθελα να είμαι σαφής στις πτυχές του. Πρώτα απ’ όλα, θα ήθελα να τονίσω ότι σε αυτή τη φάση το Πρόγραμμα έχει καινούρια δομή: μια δομή που ήταν, θα λέγαμε, περισσότερο Γιαννιώτικη παίρνει πιο περιφερειακό χαρακτήρα. Και αυτό εξυπηρετεί βέβαια και το συντονισμό, εξυπηρετεί και την αποτελεσματικότητα του έργου. Η ευθύνη, λοιπόν, «μετατίθεται» σε αυτό που θα λέγαμε περιφέρεια, δηλαδή στους αγαπητούς συναδέλφους, που στηρίζουν αυτό το Πρόγραμμα με τα εργαστήρια και την εξοικειώσή τους με το γνωστικό αντικείμενο. Γιατί αυτό ήταν και το κριτήριο της επιλογής προσώπων και θεσμών, των δομών των πανεπιστημιακών που στηρίζουν αυτό το Πρόγραμμα. Και με αυτή την ευκαιρία, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συναδέλφους που εργάζονται συντονισμένα σε περιφερειακή βάση. Αυτοί είναι η νέα δομή του Προγράμματος και μαζί τους μοιράζομαι την ευθύνη εκτέλεσης του έργου που αφήνεται στις πλάτες του δικτύου μας (και η χρήση του όρου «δίκτυο» είναι συμβολική: είμαστε όλοι ένα δίκτυο, ένα σώμα συνεκτικό, το οποίο θέλει και ψάχνει αποτελεσματικότητα για το φυσικό αντικείμενο του έργου).

Με το νέο ξεκίνημα έχουμε και ένα είδος αποσαφήνισης της μεθοδολογίας μας. Και επειδή πολλοί από σας παρακολουθείτε, σκέφτεστε, έχετε και άλλες προοπτικές, θα ήθελα να αναφέρω ότι η μεθοδολογία μας αποτελεί μια ιδιότυπη προσαρμογή του

τύπου της έρευνας δράσης. Τα δεδομένα δηλαδή, που συγκεντρώνουμε κάθε φορά, οι παρατηρήσεις που κάνουμε, η παρακολούθηση στο πεδίο, το αντικείμενο, οι περιγραφές, ό,τι επιτελούμε για να εξυπηρετήσουμε το έργο, όλα αυτά αποτελούν εκ νέου τη βάση για να ψάξουμε παραπέρα, για να κινηθούμε προς άλλες κατευθύνσεις, να απευθυνθούμε σε άλλους υπευθύνους, να χειριστούμε τροποποιημένα τα πράγματα, να κάνουμε σύγκριση με τους συναδέλφους άλλων περιφερειών. Αυτόν ακριβώς το χαρακτήρα έχουν αυτού του είδους οι συναντήσεις μας: μας επιτρέπουν να δούμε όχι μόνο πόσο κοντά είμαστε, αλλά και πώς λειτουργεί ο διπλανός μας, ο υπεύθυνος του άλλου νομού, ποιες προτεραιότητες βάζει, γιατί βάζει αυτές τις προτεραιότητες, με ποιον τρόπο εργάζεται, πώς προωθεί το ζήτημα.

Εκείνο επίσης, που χαρακτηρίζει το Πρόγραμμα σε αυτή τη φάση του είναι οι νέες δράσεις, οι οποίες συνιστούν πρωτοβουλίες συνεργατών του δικτύου και προωθούν –επιτρέψτε μου τη διατύπωση– καινοτομικά τον κύριο στόχο της φοίτησης των παιδιών, καθώς και την εξασφάλισή της. Είναι, θα έλεγα, διάφορες κοινωνικές παρεμβάσεις, όπως για παράδειγμα «οι σχολές γονέων», οι συναντήσεις γονέων – όπως θέλετε να τις πούμε–, είναι ο ιδιότυπος τρόπος με τον οποίο πιο γειωμένα αντιλαμβανόμαστε την ενδοσχολική επιμόρφωση, η οποία δεν είναι κάτι που έρχεται ως πακέτο από τα Γιάννενα από θεόπνευστους ανθρώπους για επιμόρφωση, αλλά είναι αυτό που θα προκύψει από τις δικές σας ανάγκες, έτσι όπως αυτές διαπιστώνονται όταν συναντάτε εκπαιδευτικούς κάθε μέρα στα σχολεία. Θα καταγράψουμε τις ανάγκες με διαφορετική μεθοδολογία και θα έχουμε μηνύματα για το ποιες είναι αυτές οι επιμορφωτικές ανάγκες και με ποιον τρόπο μπορούμε εμείς να ανταποκριθούμε σε αυτές.

Επιφυλακτική στάση τηρεί η ομάδα που μας απασχολεί απέναντι στη φοίτηση των κοριτσιών της στο σχολείο. Πρόκειται για ένα θέμα που έχει βάθος, απομονώνεται ως αντικείμενο έρευνας και δεν έχουμε παρά να ενθαρρύνουμε αυτήν την έρευνα, γιατί οδηγεί στην προσωπική εξέλιξη του καθένα που συμμετέχει σε αυτό το Πρόγραμμα. Και να σημειώσω πως ό,τι κάνουμε αξίζει να το κάνουμε με χαρά. Δεν θα ήθελα το έργο που έχουμε μπροστά μας να το επιτελούμε ως καταναγκαστικό έργο αλλά να βρίσκουμε χαρά μέσα από αυτό.

Ακούσαμε, επίσης, από τον κ^ο Αλεξόπουλο τη δική του εκδοχή για την έρευνα και για τους δασκάλους. Ακούσαμε για την ιδιότυπη περίπτωση της Αγίας Βαρβάρας, για την ανάπτυξη της δράσης που αφορά τα μουσικά σχολεία και τον διευρυμένο

πολιτισμικό ρόλο τους, ο οποίος αποτελεί και ένα στοιχείο, για να μην μας προσάπτουν ότι εμείς αγνοούμε τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης ομάδας. Δεν αρνούμαστε αυτές τις ιδιαιτερότητες, αλλά δε θέλουμε ούτε να τις οριοθετήσουμε, ούτε να τις στιγματίσουμε, ούτε και να τις περιχαρακώσουμε. Θέλουμε να τις αναγνωρίσουμε και μέσα από αυτές να επιδιώξουμε την αρμονική ένταξη, τη δημιουργική ένταξη του πληθυσμού-στόχου στην κοινωνία μας.

Επιπρόσθετα, έχουμε προσλάβει νέο προσωπικό και το οργανωτικό πλαίσιο του Προγράμματος είναι σε αυτή τη φάση διαφορετικό. Θα έλεγα ότι καθυστερήσαμε κάπως στην αρχή, γιατί υπήρχαν δύσκολες διαδικασίες για την έγκριση του έργου και οι τελικές υπογραφές δόθηκαν με μεγάλη καθυστέρηση. Είναι γεγονός πάντως ότι το έργο στη συγκεκριμένη του φάση έχει άλλο πλαίσιο λειτουργίας και αυτό θα ήθελα να το μοιραστώ μαζί σας, για να ξέρετε κάποια πράγματα. Δε θα σας δώσω τις πτυχές που σας περιέγραψα προχθές, αλλά θα προσπαθήσω να σας πω ότι σε αυτή τη φάση του το έργο έχει πολύ συγκεκριμένες απαιτήσεις: όχι μόνο η επιλογή προσωπικού υπόκειται σε διατάξεις, κανόνες και σώματα κριτών, αλλά υπάρχει μια στενή συσχέτιση του προσώπου, του μισθού και του έργου. Και εδώ ερχόμαστε σε θέματα εργασίας, σε θέματα τεκμηρίωσης της συμβολής του καθενός. Για κάποιον που έρχεται ως τεχνοκράτης διοικητικός δεν είναι εύκολο να αναγνωρίσει το έργο του δικτύου μας στο πολυκύμαντο και ρευστό της ουσίας του. Έτσι, οι εκθέσεις είναι η μόνη ύλη στη βάση της οποίας δικαιολογείται η παρουσία, η μισθοδοσία και το αποτέλεσμα, η συμβολή στο έργο.

Θα ήθελα, λοιπόν, να συζητήσουμε συγκεκριμένα την πληρότητα των εκθέσεων. Δε χρειάζεται μονάχα ακρίβεια και σαφήνεια. Χρειάζεται και επιμέλεια, χρειάζεται να παρακολουθούμε από κοντά την πορεία του έργου σε καθημερινή βάση. Και θα ήθελα να τονίσω και εγώ αυτό που είπε η ομάδα της Πάτρας, να υπάρχει δηλαδή ένα ημερολόγιο. Είναι χρήσιμο να γράφουμε τις απόψεις μας, τις ιδέες που ξεπηδούν μπροστά μας τη στιγμή της πραγματοποίησης του έργου μας, όταν επικοινωνούμε με το διευθυντή, με το συνάδελφο· την ιδέα που ακούμε, την αντίδραση που διαπιστώνουμε. Είναι χρήσιμο να παρακολουθούμε τους εαυτούς μας. Και επιτρέψτε μου εδώ να πω ότι η παιδαγωγική κατάρτιση και η παρακολούθηση του εκπαιδευτικού έργου γίνεται και με μια αυτοσκόπηση, ένα είδος δηλαδή προσωπικής παρακολούθησης, και το ημερολόγιο θα μπορούσε να βοηθήσει σε αυτές τις περιπτώσεις.

Ας επανέλθω όμως, στο θέμα των εκθέσεων. Θέλω να τις υποβάλλετε –επειδή ακριβώς έχετε και την εμπειρία– σαν να ήσασταν εσείς οι αποδέκτες τους. Κάποια στιγμή θα μας ρωτήσουν π.χ. ο τάδε συνεργάτης, γιατί πληρώθηκε με αυτά τα χρήματα. Εμείς τότε θα πρέπει να ξέρουμε και να δικαιολογήσουμε την παραμικρή δαπάνη. Και το έργο έχει διαφάνεια σε όλα τα επίπεδά του και υφίσταται ελέγχους, που δεν μπορείτε να συλλάβετε. Κατά συνέπεια, η έκθεσή σας θα πρέπει να σας ικανοποιεί, να σας αντιπροσωπεύει και –εδώ θα προσθέσω το ουσιαστικό– να είναι και χρηστική: να έχει εκείνες τις πληροφορίες που από την αρχή της περιόδου σας έδωσα, ώστε να μπορούν οι πληροφορίες να γενικευτούν και να έχουμε αυτήν τη στιγμή τη δυνατότητα να πούμε π.χ. ότι και το 2002-2003, όταν το έργο δε λειτουργούσε, χωρίς να έχουμε νομούς με μεγάλη πυκνότητα του συγκεκριμένου πληθυσμού-στόχου, εμείς είχαμε αύξηση του αριθμού των εγγραφών, όπως προκύπτει από τους πίνακες που σας έδωσα. Αυτοί οι πίνακες θέλω να είναι αναλυτικοί και να τηρηθούν, στο βαθμό που γίνεται βέβαια. Γιατί αντιλαμβάνομαι ότι σε κάποιες περιπτώσεις, όπως π.χ. στο Ζεφύρι, αυτό δεν μπορεί να γίνει. Εκεί χρειάζονται απογραφικές ομάδες. Αλλού όμως, δεν είναι το ίδιο δύσκολο, όπως π.χ. στο Μελίσσι Κορινθίας ή τον Τίρναβο. Εξαρτάται, λοιπόν, από τις περιοχές.

Θα ήθελα, λοιπόν, να σας ζητήσω οι εκθέσεις, που θα συνθέσετε, να σας εκπροσωπούν και να υπάρχουν σε αυτές οι κριτικές σας απόψεις, να υπάρχουν παρατηρήσεις από την παρακολούθηση, οι αντιδράσεις των συνομιλητών σας, καταγραφές του σχολείου και όχι μόνο πόσα παιδιά π.χ. διέρρευσαν. Θέλω να έχουμε μια πορεία του μαθητικού δυναμικού και των διαρροών και για το μήνα Μάιο, αλλά προσέξτε πόσο στεγνό θα είναι να πούμε απλά ότι στην αρχή εγγράψαμε δώδεκα μαθητές, τον Φεβρουάριο έμειναν εννέα και τώρα έξι. Οι υπόλοιποι τι έγιναν;

Ρωτήστε τους δασκάλους, για να δούμε πώς λειτουργεί το σχολείο. Κρατάνε απουσίες; Έχει απουσιολόγιο το σχολείο; Έχει μια εικόνα του δείκτη διαρροών, που να μας επιτρέπει να μιλήσουμε για επάρκεια της λειτουργίας του εκπαιδευτικού μηχανισμού; Επομένως, θα ήθελα η δική σας παρακολούθηση να είναι πραγματική, ουσιαστική, κριτική. Και πόσο πιο ορατά θα κατεδείκνυε την κατάσταση που μας περιέγραψε πιο πριν η κα Αυγητίδου (για την περιοχή με τις τριάντα οικογένειες που, αν και έγιναν ογδόντα, ζουν στον ίδιο χώρο) μια φωτογραφία, η οποία θα αποτύπωνε ακριβώς αυτήν τη συσσώρευση. Σε άλλες περιπτώσεις θα ήταν χρήσιμος ένας χάρτης με σημειωμένο πάνω του το πού υπάρχει καταυλισμός κτλ. Επαναλαμβάνω λοιπόν ότι θα ήθελα οι εκθέσεις σας να γίνονται έτσι, ώστε να εκπροσωπούν εσάς και το

ζήλο με τον οποίο ξέρω ότι διεκπεραιώνετε αυτό που αναλάβατε. Δε θέλω κάτι το εξεζητημένο.

Υπάρχουν όμως σε κάποιες εκθέσεις επείγοντα ζητήματα προς ρύθμιση. Αυτά πρέπει να φαίνονται. Πρέπει κάποια στιγμή να φτάνει σε μένα το μήνυμα ότι «ξέρετε, εδώ μας λείπουν τρεις φλογέρες». Δεν μπορεί ένα Πρόγραμμα να έχει δαπάνες το μήνα 4.000-5.000 ευρώ και να μην μπορώ να δώσω 15 ευρώ να πάρω κάποιες φλογέρες. Αλλά πρέπει να διατυπωθεί το αίτημα ότι χρειάζονται φλογέρες.

Όπως επίσης, πρέπει να καταγράφονται οι προτεραιότητες της δράσης σας. Δεν μπορεί στο τέλος αυτής της χρονιάς, προετοιμάζοντας την επόμενη, να μην έχουμε κανονίσει ή να μην έχουμε φροντίσει να κανονίσουμε σε περιφερειακό ή νομαρχιακό επίπεδο τη ρύθμιση εκκρεμοτήτων. Και εδώ θέλω να επισημάνω ότι αυτή η ευελιξία, που έχουμε τώρα σε περιφερειακό επίπεδο, είναι πολλαπλά χρήσιμη. Εγώ προσωπικά μπορεί π.χ. με κάποιο διευθυντή εκπαίδευσης να μην τα πηγαίνω καλά, αλλά ο κ^{ος} Μυλωνάς ή ο κ^{ος} Καψάλης του έχει «βρει το κουμπί» και να χειριστεί καλύτερα κάποια πράγματα από ό,τι εγώ. Κατά συνέπεια, ας δώσουμε τέτοιες ευκαιρίες, ας είμαστε πιο ευέλικτοι και ας αξιοποιήσουμε σε τοπική κλίμακα τις γνωριμίες, τις διασυνδέσεις. Ο κ^{ος} Μυλωνάς π.χ. έχει φοιτητές του διορισμένους στη Μεσσηνία και στην Αρκαδία, το ίδιο και ο κ^{ος} Καψάλης. Τους βρίσκουν μετά από κάποια χρόνια και είναι πολύ διαφορετική η αντιμετώπιση που τυγχάνουν από το να μην τους γνώριζαν καθόλου. Το προσωπικό στοιχείο μετράει!

Θέλω, ακόμη, να ενθαρρύνω τις ερευνητικές σας προθέσεις, ώστε οι μελέτες σας να έχουν όλα τα απαραίτητα χαρακτηριστικά που θα σας επιτρέψουν να ισχυρίζεστε ότι είναι μελέτες επιστημονικού χαρακτήρα. Αυτό αναβαθμίζει ποιοτικά τη συμβολή μας και το έργο μας.

Ας πω και δυο λόγια που αφορούν λειτουργικά προβλήματα των σχολείων. Ξέρετε, πρέπει να μπαίνουμε στη λογική των ανθρώπων που ισχυρίζονται ότι υπάρχουν εμπόδια εγγραφής και δε θεωρώ καθόλου σωστό να επαναλάβω για πολλοστή φορά ότι υπάρχουν κανόνες στη λειτουργία του σχολείου και να υπενθυμίσω ότι με βάση συγκεκριμένη διάταξη του προεδρικού διατάγματος το βιβλιάριο υγείας δεν είναι απαραίτητος όρος εγγραφής στο σχολείο. Θα σας παρακαλούσα, αν έχετε τέτοιου είδους προβλήματα, να έρχεστε σε συνεννόηση τόσο σε περιφερειακή βάση όσο και με τα Γιάννενα. Ο κ^{ος} Σιάπκας είναι υπεύθυνος στο να καταγράφει δυσχέρειες και προβλήματα υλοποίησης του Προγράμματος. Πολλοί από σας ίσως χρειαστείτε νομική υποστήριξη σε κάποια ζητήματα. Γι' αυτό

καταγράφουμε τα προβλήματα και θα είμαστε σε ετοιμότητα να λύσουμε αυτού του είδους τα θέματα.

Δείτε, τέλος, και τους τρόπους με τους οποίους θα χρησιμοποιηθούν τον επόμενο Σεπτέμβρη οι βεβαιώσεις για το ότι φοίτησαν τα παιδιά. Δε χρειάζεται να μπούμε σε αγώνα με τους διευθυντές των σχολείων για το πώς χρησιμοποιούν το μέτρο. Ξέρουμε τις στρεβλώσεις, που γίνονται στη χρήση τέτοιων διατάξεων, αλλά εμείς πρέπει να επιμείνουμε στους στόχους μας. Πρέπει να γίνει χειρισμός του θέματος, λοιπόν, όχι καταγγελία. Θέλω να το καταλάβετε αυτό. Ο χειρισμός δε σημαίνει «υποχωρώ, δέχομαι τα κακώς κείμενα». Σημαίνει ότι «διαπραγματεύομαι, κατανοώ, δίνω στο διευθυντή να καταλάβει». Η καταγγελία περιχαράκωνει και χάνεται έτσι το παιχνίδι. Πρέπει να βρούμε τρόπους αποτελεσματικής δράσης και θεωρώ ότι σε αυτό είσαστε ικανότατοι: και έχετε ακούσει και έχετε μάθει χίλια δυο πράγματα!

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ευχαριστήσω όλους για την παρουσία σας, να σας ενθαρρύνω και κυρίως, να σας διαβεβαιώσω ότι στα Γιάννενα όλη η ομάδα υποστήριξης του έργου, και ο κ^{ος} Αθανασίου και η κ^α Μαραγκουδάκη και οι συνάδελφοι του Τομέα που ενεργοποιούνται στο Πρόγραμμα και όλη η διοικητική μηχανή που το στηρίζει και ο αντιπρόεδρος του Ι.Π.Ο.Δ.Ε. κ^{ος} Γκότοβος από τη δική του θέση, στηρίζουν τις δράσεις σας, τις πρωτοβουλίες σας, την καθημερινότητά σας, τον αγώνα σας και την αγωνία σας. Σας ευχαριστώ όλους για την παρουσία σας και τη συμβολή σας.